

Vysvětlení „Podstaty závislého vznikání“ (Pratítjasamutpáda hṛdaja vjáhkhána)

Nágárdžuna

Překlad Alan Černohous

[147A] Skláním se před Mandžušrím Kumarábhútu!

Takže šráman¹, jenž si přeje naslouchat, žák, schopný naslouchat, vnímat, studovat, poznávat a odstraňovat², přichází k Učiteli, a takto se ptá na to, co hlásal Tathagáta: „Chci slyšet, do jakých [skupin] se podle tohoto Bhagavana dělí

Oněch dvanáct jednotlivých článků, které
Múni nazval závislé vznikání?“

Jakmile Učitel pozná, že se žák ptá na pravou podstatu³ těchto dharem, vysvětluje mu je těmito slovy:

„Synu, [tyto dharmy] se celkově dělí do tří [skupin], a to na kléše, skutky a utrpení.“
[Dále] blíže objasňuje jednotlivá slova:
„Deset a dva přitom dává číslo dvanáct.“⁴

Vzhledem k tomu, že se články jeví jako jednotlivé⁵ podoby, jedná se o „jednotlivé články“. Ty ukazují, že představují součásti⁶, podobné součástkám, jež tvoří jednotlivé části vozu. Protože přemohl tělo, řeč i mysl, je to „Múni“.⁷

„To, co Múni takto definuje“, patří mezi to, co bývá nazýváno jako „ukázané a vysvětlené“. Nevzniká to z (pra)hmoty prakti, z věčnosti ani z žádného ducha puruši⁸, jenž závisí na někom jiném, ani z Íšvary, času, bytnosti, Kamarádžího, jehož k tomu mělo určit nebe⁹, z ničeho podřadného¹⁰ ani z žádných dalších [podobných] příčin. Vzniká to totiž v závislosti na (svém) základu.¹¹

Těchto dvanáct článků se celkově dělí do tří [skupin], a to na kléše, skutky a utrpení.“
Podobá se to „trojhranu“, [v němž se tři vrcholky] opírají o sebe navzájem.¹²
„Plně“ znamená: „beze zbytku.“

¹ Tib.: dge sbyong. Ten, kdo se zřekl světa. Obvykle jsou takto nazýváni buddhističtí mniši. Pozn. rus. red.

² Ve smyslu: vyvracet, odmítat falešné názory. Srv. s „apofatickou cestou“ – via negativa. Pozn. př.

³ Tib.: de kho na nyid, v sanskrtu „tattva“ – „takovost“, potažmo: „právě to, co existuje.“ Pozn. rus. red.

⁴ Číslovka dvanáct se píše jako „deset (a) dva.“ Pozn. rus. red.

⁵ Tib.: bye brag – „jednotlivý, zvláštní, druh, část.“ Pozn. rus. red.

⁶ Tib.: yan lag – „složka nějakého celku.“ Pozn. rus. red.

⁷ Tib.: thub pa – „překonávat, „síla“. Ten, kdo přemohl kléše, obvykle ovládá konání těla (kája), řeči (váč) a mysli (manas). Z toho důvodu je svatým mudrcem. Pozn. rus. red.

⁸ Narážka na předbuddhistickou filosofii sankhya, jejímž zakladatelem byl Kapila. Pozn. př.

⁹ Míněn patrně král Čakravartin. Pozn. rus. red.

¹⁰ Tib.: gyi na. Pozn. rus. red.

¹¹ Tib.: rten ring 'brel bar 'byung ba; v sanskrtu: pratítjasamutpáda. Pozn. rus. red.

Těž: „Východisku“, potažmo: příčině. Smysl je ten, že vše má svou příčinu. Nic nevzniká bez ní. Jedna ze stěžejních tezí celé Nagardžunovy filosofie. Pozn. př.

¹² Na trojhranu je typické, že všechny jeho vrcholky slouží jako opěry. Pozn. rus. red.

Žák se ptá: „Jak se tyto jednotlivé a vzájemně se podporující základy dělí dále? Do jakých [skupin]? Jakého druhu jsou kléše, jakého skutky a co znamená utrpení?“

Učitel odpovídá: „První, osmý a devátý [článek] představují kléšu. První ze dvanácti jednotlivých [článků] je nevědomost. Osmá je žízeň. Devátý ulpívání. Tyto tři [články] je nutné pokládat za kléše. [147B]

Jakého druhu jsou pak ale skutky? Představují je druhý a desátý [článek]. Druhý je sanskára, desátý vznik.¹³

Přitom je třeba vědět, že tyto dvě dharmy se týkají skutků.

Sedm zbylých [článků] však představuje utrpení.

Zároveň nelze zapomínat na to, že ty [články], které představují sedm zbylých jednotlivých [článků] – vyjma těch jednotlivých, které se týkají kléší a skutků, se vztahují na utrpení. Jmenovitě to jsou: vědomí, psychické a fyzické [prožitky], šest ajátan, kontakt, narození, stárání a smrt. Slovo „však“¹⁴ přitom vyjadřuje souhrnné označení. Pojem „utrpení“ zde v sobě sjednocuje oddělování¹⁵ od příjemného, setkání s nepříjemným a ztrátu žádaného.¹⁶

[Tímto] se dvanáct dharem – dělí do tří [skupin]. Každá z nich tudíž spadá buď do skupiny kléší, skutků či utrpení. Pomlčka se týká zbylé části čtyřverší a značí toto: „V Sútře uvedené dharmy jsou pouze tyto. Žádné jiné, nežli tyto, neexistují.“

Žák se ptá: „Ano, tomu rozumím. Prosím ale o bližší vysvětlení toho, co jsou vlastně kléše, skutky a utrpení? Co od čeho vzniká?“

Učitel odpovídá: „Ze tří vznikají dva. Ze tří kléší vznikají dva [články] zvané skutky. Ze dvou jich (dále) vzniká sedm. Výše uvedené [články] se nazývají utrpení. Ze sedmi však vznikají tři [články]. Ty se nazývají kléše. Z těchto tří kléší pak opět vznikají dva skutky.

Kolo existencí
se točí stále znovu.

Jsou tři [druhy] existence.¹⁷

Nazývají se [Světy] Tužeb, Forem a Beztvarosti.

Nazíráme-li na skladbu kosmu takto, plně tím prezentujeme¹⁸ podstatu světa obyčejných bytostí.¹⁹ Tou je právě koloběh přerovování – sansáry. Pomlčka poukazuje na absenci²⁰ určitosti.²¹ Protože se v existencích [12 článků] neobjevuje v téže posloupnosti, v jaké [se pohybují] [loukotě] kola, poukazuje to na to, že žádná určitost²² neexistuje.“ [148A].

¹³ Formování, konkretizace. Pozn. př.

¹⁴ Tib.: yang. Pozn. rus. red.

¹⁵ Odpoutávání se od příjemného nebo jeho pozbytí. Smysl: Nedostává-li se tvoru toho, po čem touží, trpí. Totéž dále. Pozn. př.

¹⁶ Chtěného, výtouženého. Pozn. př.

¹⁷ Tib.: srid pa – „existence, bytí, konkretizace, svět.“ Pozn. rus. red.

¹⁸ Ukazujeme, vyjadřujeme, demonstrujeme. Pozn. př.

¹⁹ Svatí se kvůli skutkům a kléším v sansáře nepřerovují. Pozn. rus. red.

„Obyčejnými bytostmi“ míněni nejen lidé, ale i dalších pět základních druhů (podob) vtělení (znovuzrození) – v pekle, jako přeta (hladový duch), jako zvíře, démon (asura) a bůh (déva). Svatý neboli bóddhisattva se může narodit jedině *dobrovolně*, tj. *ze soucitu* k právě těmto obyčejným bytostem, aby jim pomohl k co nejrychlejšímu vysvobození (z koloběhu samsáry). Pozn. př.

²⁰ Nepřítomnost, neplatnost. Pozn. př.

²¹ Konkrétnost. Pozn. př.

²² Konkrétnost. Nic není předem dáno. Není žádný „bůh“. Neexistují žádné strnulé principy. Vše se totiž neustále vyvíjí. Vše je v neustálém pohybu, myšlenky i věci fyzické. Srv. tuto pasáž se současnou kvantovou fyzikou. Pozn. př.

Žák se ptá: „Kdo je ale v takovém případě vládcem všech těch těles, jenž bývá nazýván jako držitel rozumu, jako živoucí bytost?“²³

Učitel odpovídá: „Veškeré jsoucno²⁴ je (pouze) souhrn příčin a následků. Kromě jmenovaného²⁵ tu žádný držitel rozumu není. To je pokládáno za skutečné.²⁶ Není to jen pouhá spekulace.²⁷ To, [co] existuje jedině spekulativně, není totiž reálně možné.“²⁸

Žák se ptá: „Je-li tomu tak, kdo potom přechází z tohoto světa do světa záhrobního?“²⁹

Učitel odpovídá: „Z tohoto [světa] do světa záhrobního nepřechází absolutně nic.“³⁰

V takovém případě totiž:

Jedině z dharem docela prázdných.

Vznikají prázdné dharmy.

Jsou to dharmy, jež nemají žádné Já ani Mé.

Jinými slovy [to lze říci i takto]: „Z pěti prázdných [dharem], které jsou příčinami [a] nazývány jsou klíše a skutky, vzniká sedm prázdných dharem, jež nemají žádné Já ani Mé. Ty se nazývají utrpení. Přitom jsou ovšem rovněž považovány za následek.“

Vysvětlováno to bývá takto: „Já ani Mé neexistují. Nejsou [mým] Já a Mým dokonce ani vzájemně.³¹ Nicméně z dharem, které ve skutečnosti žádné Já nemají, vznikají dharmy, které ve skutečnosti rovněž nemají žádné Já.³² Tak je třeba to chápat.“³³

V tomto případě se obvykle ptají: „Jakým příkladem lze doložit právě tento vznik dharem, které ve skutečnosti nemají žádné Já, z dharem, jež ve skutečnosti žádné Já [rovněž] nemají?“

[Odpověď zní]:

Hlasitá mluva, svícen, zrcadlo, pečeť,

Čočka, zrno, kyselost a zvuk.

Na základě těchto příkladů lze pochopit, že žádné Já ve skutečnosti neexistuje, zatímco záhrobní svět má své místo.³⁴

Vezmeme si například přenos toho, co učitel říká žákovi: Nepřechází [to], jelikož [to] není učitelem pronášeno. Žák sice rovněž mluví, nicméně [to] nelze považovat za něco [vzniklého] díky [něčemu, někomu] jinému, neboť v tom případě by se jednalo o vznik bez příčiny. Takže

²³ Tib.: sems can. Tj. Já. Pozn. rus. red.

²⁴ Tib.: 'gro ba – jsoucno celkově a živé bytosti zvlášť. Pozn. rus. red.

²⁵ Tib.: btags pa. Čili: „nominální, podmíněné“. Znamená rovněž složené (btags pa, sanskrta). Pozn. rus. red.

²⁶ Tib.: yang dag pa. Pozn. rus. red.

²⁷ Tib.: brtags pa tsham du. Pozn. rus. red.

²⁸ Tib.: rdzes su yod pa. Tento termín označuje rovněž opak složeného (btags pa, sanskrta). Pozn. rus. red.

²⁹ Tib.: 'jig rten pha rol. Tedy do světa, v němž se (bytost) narodí po smrti, k níž došlo v tomto světě a v tomto životě. Pozn. rus. red.

³⁰ Tib.: rdul phra mo tsam. Doslova: „dokonce ani ta nejmenší částička“. Pozn. rus. red.

³¹ Tib.: phan tshun. Tedy ve vztahu k sobě navzájem. Existuje-li dlouhé, existuje i krátké a naopak. Existuje-li Já, existuje i Mé a vice versa. Existuje-li to, co lze nazvat jako dlouhé či krátké, neexistuje to, co lze nazvat Já a Mé. Obojí poslední jmenované tudíž nemůže existovat dokonce ani jako vůči sobě dvě protikladné (jednotky). Pozn. rus. red.

³² Tib.: bdag, znamená „podstatu, bytnost“. Pozn. rus. red.

³³ Nejlépe tento iluzivní proces vyjadřuje termín „mentální montáž“: na jednu prvotní sebelež se lepí, vrství a kupí stále další a další, ad infinitum. Pozn. př.

³⁴ Platnost, je reálný. Pozn. př.

podobně, jako to, co učitel pronáší [nepřechází do žáka], tak i duše³⁵ zemřelého rovněž nepřechází do záhrobního světa, neboť tak by došlo k chybě stálosti.³⁶ [148 B]
Záhrobní svět nevzniká ani z ničeho jiného, protože pak by došlo k chybě bezpříčinnosti.³⁷

Podobá se to tomu, jako když nelze říci:

„[Mluva] žáka, vznikající z podnětu učitelovy mluvy, je s ní totožná anebo se od ní odlišuje“, stejně tak nelze říci:

„Duše jako vědomí, jež se týká narozeného díky duši jako vědomí zemřelého, je s ním totožná nebo se od něj odlišuje.“³⁸

Analogicky vůči tomu vzniká ze svícnu světlo, od tváře odraz v zrcadle, z pečeti její otisk, z čočky vzniká oheň, ze zrna vzniká výhonek, z důvodu kyselosti ovoce vylučuje tělo slinu a ze zvuku vzniká ozvěna. Není snadné je prohlásit za totožné nebo za jiné.

Moudrý by měl v souladu s tím rovněž uznat,

že skandhy se sice přerazují, avšak nepřemísťují se.³⁹

Přitom máme tyto skandhy: skandha materiálního čili rúpy, pocitu čili védány, představy neboli sandžni, pojítek neboli sanskár a vědomí neboli vidžňány.

„Jejich přerození“ znamená to, že neukončují [svou existenci v sansáre]. Z toho důvodu vznikají. Vznikají tím i jiné [skandhy]. Z tohoto světa do světa záhrobního *ale* nepřechází absolutně žádná věc. Je-li tomu tak, v kole sansáry se [bytosti] rodí kvůli své tendenci či zvyku⁴⁰ chybně uvažovat.

Přitom je třeba vědět, že slovo „ale“ poukazuje na to, že to, co následuje, je opakem toho.

Budou-li [naopak] věci považovat za nestálé, trýznivé, za prázdné a za nemající žádné Já⁴¹, nebudou ve vztahu k věcem poškozeni.⁴² Není-li poškození, nejsou prožívány ani sympatie. Díky tomu nedojde ani k ulpívání. Nebudou-li [bytosti] prožívat sympatie, nebudou se ani hněvat. Nebudou-li dávat najevo hněv, nebudou konat žádné skutky. A kde nejsou skutky, nedochází ani k ulpívání na věcech. A nedojde-li k ulpívání, nedojde ani ke vzniku.⁴³ Není-li vznik, nic se nerodí. A když se nic nenarodí, nevzniká ani utrpení těla a duše.

Protože se tedy těchto pět příčin neshromáždí⁴⁴ v tomto [životě], nevznikne následek v jiném [životě]. Právě to je třeba nazvat „vysvobození“. [Hovoří-li] takhle, vysvětlují tím⁴⁵ extrémní [názory, které uznávají] stálost a proměnlivost⁴⁶, [ale také] další špatné názory.

³⁵ Tib.: sems, v sanskrtu: čitta. Pozn. rus. red.

³⁶ Tib.: rtag pa. Pokud duše neboli vědomí (sems) přecházejí (do jiného světa), je nutné uznat jejich stálost čili věčnost. Tento názor je (však) pokládán za extrémní (mthar lta) a jako takový neodpovídá skutečnosti. Pozn. rus. red.

³⁷ To znamená, že toto zrození nebude podmíněno jedincovými skutky z předchozího života, díky čemuž bude muset být odmítnuta myšlenka „karmy“. Pozn. rus. red.

³⁸ Duše jako vědomí v tomto aktuálním zrození a duše jako vědomí v následujícím zrození tedy nejsou jedno a totéž, ale nejsou ani jiné. Pozn. rus. red.

³⁹ Do této chvíle zde byl rozebírán přechod Já z jednoho života do jiného, zatímco nyní je rozebírán přechod skandh. Pozn. rus. red.

⁴⁰ Tib.: bag chags; v sanskrtu: vasana. Pozn. rus. red.

⁴¹ Jedná se o pochopení čtyřech aspektů (rnam pa) pravdy utrpení jakožto první ze čtyř pravd světece. Pozn. rus. red.

Míněny čtyři ušlechtilé pravdy. Poznámku ruské redakce uvádím proto, že se musím držet ruského originálu. Pozn. př.

⁴² Velmi obtížný termín; jeho smysl též: porucha, neklid. Celkově vzato se v buddhistické terminologii jedná o *důvod ke zrození*. Tedy o něco nepatřičného, nechtěného, špatného. Prvotní příčinou tohoto neklidu, poruchy, je však *nevědomost*. Připomínám, že v buddhistické filosofii je neustálé převtělování v sansáre bráno jako *jeden celek*. Na tento jeden aktuální život prakticky není brán žádný zřetel. Je to totiž jen prchavý, sotva povšimnutelný „záblesk vědomí“, jak se vyjadřují Posvátné Sútry. Viz dále dle kontextu. Pozn. př.

⁴³ Poškození je 1. článek; sympatie a hněv 8.; skutky – 2.; ulpívání 9.; vznik 10.; zrození – 11. a utrpení 12. Pozn. rus. red.

⁴⁴ Tib.: bsags pa. Aby mohl vzniknout následek, musejí se shromáždít všechny příčiny ve svém kompletním složení. Pozn. rus. red.

Uvedu zde [ještě] dvě čtyřverší [149 A]:

Zcela neznalý

ve velmi jemných věcech

nevidí ideje vznikání podle příčiny.

Tedy to, čeho přerušení je plně uznáváno.

Není tu nic z toho, co by mělo být vysvětleno.

Není tu ani nic z toho, co je třeba poznat.

Je [jen] třeba správně vidět skutečnost.

Kdo ji takto vidí, zcela se osvobodí!

Napsáno svatým učitelem Nágárdžunou. Tímto je „Vysvětlení „Podstaty závislého vznikání“ dokončeno.

© Alan Černohous, 2021

© Arahat.cz, 2021

Zdroj: <https://bookitut.ru/Doktrina-zavisimogo-voznikoveniya-v-tibeto-mongoljskoj-skholastike.43.html#a43.Nagardzhuna-RAZJYaSNENIE-SUShhNOSTI-ZAVISIMOGO-VOZNIKNOVENIYa>

---

⁴⁵ Tj. usvědčují z nesprávnosti, ze lživosti. Pozn. př.

⁴⁶ Tib.: chad pa; jedná se o opak stálosti. Možná se ale jedná o chybu v tibetském textu: namísto „vysvětlují“ (gsal ba) by mělo být „odstraňují (vyvracejí)“ (bsal ba). Pozn. rus. red.